

Információközvetítés és közösségépítés – multifunkciós könyvtári hálózatok. Szerk. Kiszl Péter és Németh Katalin. Budapest : ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2020. 342 p. : ill. Bibliogr. a fejezetek végén. ISBN 978-963-489-175-8. Elektronikus formában elérhető: <https://doi.org/10.21862/infkzo>

Információközvetítés és közösségépítés – multifunkciós könyvtári hálózatok

Kiszl Péter és Németh Katalin szerkesztésében *Információközvetítés és közösségépítés – multifunkciós könyvtári hálózatok* címmel jelent meg az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének reprezentatív tanulmánykötete 2020-ban. A gyűjteményes kötet előszava szerint a magyar könyvtárügy nemzetközi kontextusba és történelmi távlatokba való helyezésével a tartalom az információközvetítés és a közösségépítés témákra fókuszál. Egyszerre reprezentálja az elméletet és a gyakorlatot, az interdiszciplináris könyvtár- és információtudományhoz kapcsolódó határterületeket a legnagyobb magyar kulturális intézményrendszer, a könyvtári hálózat szövetében vizsgálva. A szerkesztők már az előszóban köszöntik 65. születésnapja és egyetemi tanári kinevezése alkalmából *Barátné Hajdu Ágnes*t, az ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszékének vezetőjét, a könyvtáros szakma és közösség ismert és elismert, köztiszteletben álló professzorát. Gyakorlatilag mindegyik írás kapcsolódik valamilyen formában hozzá: és ez nemcsak az érintett témákra vonatkozik, hanem a tanulmányok szerzőire is, akik vagy a tanítványai, vagy a munkatársai, pályatársai voltak, olyanok, akik meghatározó személyes-szakmai kapcsolatba kerülhettek vele. A tanulmánykötet nemcsak az előszóban tiszteleg Barátné Hajdu Ágnes személye előtt, hanem az egész kötetet áthatja azoknak a személyes kapcsolódásoknak a hálózata, amelyeknek középpontjában a tanár, tudós, professzor, de legfőképpen egy példamutatóan szerény, közvetlen és kedves egyéniség, Barátné Hajdu Ágnes áll.

A kötet huszonöt tanulmánya felöleli napjaink könyvtártudományának legfontosabb területeit, kapcsolódó határtudományait. Szerzői a szakterületükön és az egész szakmában ismert könyvtárosok, tanárok, oktatók, kutatók, tudósok, elméleti és gyakorlati szakemberek. A szerkesztők munkáját dicséri a tartalmak válogatása, az információközvetítés és a közösségépítés fókuszainak egyidejű kijelölése. A szerkesztés érdeme az egységes megjelenítés is: a tanulmányok nyitóoldalán található előfej, az írásokat felvezető tartalmi összefoglalók, a gazdag irodalomjegyzékek és jegyzetek, valamint a tanulmányok végén a szerzők rövid bemutatása fontos kiegészítő információkkal teszik áttekinthetővé, átláthatóvá a kötetet az olvasók számára.

A tanulmánykötet részletes tematikája kulcsszavakba sűrítve a következő könyvtár- és információtudományi területeket öleli föl (betűrendben sorolva): adatbázis-szolgáltatás, adatvédelem és -biztonság, akadálymentes könyvtár, autizmus-barát könyvtár, archiválás (emlékezés és felejtés), befogadó könyvtári terek, felsőoktatási digitális kompetenciák, filológiai forráskritika, hit és tudás, hiteles tudásközvetítés, humán erőforrás, információtudatosság és -biztonság, iskolai könyvtár – harmadik hely, jogtudatosság, jogszerűség, könyvészet – bibliográfia átalakulása, könyvtárdiplomácia, könyvtárhasználói szokások, könyvtári osztályozás,

nemzetközi kapcsolatok, olasz könyvtári minták, szövegkutatás, tartalomgazdák, tartalomszolgáltatás, tudásbázisok, jogi szabályozás, tevékenységváltás, tájékoztatás – hiteles információszolgáltatás, tartalmi feltárás – teauruszok, tartalmi reprezentáció, tényirodalom/szakirodalom, tudománytörténet, webarchiválás.

Kötetnyitó tanulmányában *Kiszl Péter* a magyar könyvtárdiplomácia területére invitálja olvasóit. Bemutatja a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) külföldi kapcsolatait és Barátné Hajdu Ágnes nemzetközi szerepvállalását, amely a szakmánkban kiemelkedő teljesítményt jelent, és egyedülálló nemzetközi elismerést hozott. Az ERASMUS programon belüli tevékenysége során húsz felsőoktatási intézménnyel épített ki kapcsolatot. Az IFLA Igazgatótanácsában két ciklusban első magyarként, sőt a régióból is elsőként került a nemzetközi szakmai szervezet csúcstestületébe. Sokoldalú nemzetközi tevékenységét, nemcsak számosságában, de minőségében is kiemelkedő tudományos munkáját a tanulmány végén található négy táblázat szemléletesen mutatja be. A külföldi tudományos és szakmai testületekben való részvétel, a nemzetközi tudományos kapcsolatok, a külföldi konferenciák szervezésében és az egyetemi szakok akkreditálásában való közreműködés mind annak bizonyítéka, hogy a professzor asszony a magyar könyvtárdiplomácia kiemelkedő „nagykövete, akire mindannyian büszkék lehetünk” – írja Kiszl Péter.

Az információközvetítés buktatóira és a filológiai kutatások részleteire irányítja figyelmünket *Bíbor Máté János* tanulmánya, amelyben *Gyulaffi Lestár* születésének napját próbálja pontosítani. A könyvtáros szakmában az ún. kiegészítő életrajzi adatok meghatározóak az információközvetítésben, de filológiai igényességet és kutatást kívánnak a hiteles, azonosító, egyértelműsítő információk. A szerző arra int és érzékenyít bennünket, hogy a forráskritika „*még a látószólag egyértelmű adatok esetében sem fölösleges*”. A reáltudományok első magyar tudósait, a tudóstársaságok és egyletek, a szakfolyóiratok és sorozatok keletkezési és kiadási körülményeit mutatja be *Gazda István* érdekes tanulmánya az 1825–1867 közötti időszakról. A könyvtári gyűjteményeknek és az azokban őrzött dokumentumoknak köszönhetően nyílik rálátás a tudós társaságok és egyéni tudósok munkásságára, tevékenységeikre, a múlt folyamatos felfedezésére, újraértékelésére.

Külföldi kitekintésre és műfaji azonosításra hívja olvasóit *Zsámbékiné Domsa Zsófia* tanulmánya, amely a kultúra- és információközvetítés norvég módszereit

kutatja. Az ún. ténypróza (norvég és svéd nyelven *sakprosa*) fogalmának azonosítása, meghatározása a szövegkultúra és a kontextusban vizsgált szöveg kutatására irányítja a figyelmet. A könyvtárosok számára a gyakorlatban sokszor nehezen meghúzható határvonal a szép- és a szakirodalom között a rugalmasabb műfaji besorolások norvég sajátosságaira mutat rá.

A könyvtártudomány egyik meghatározó területével, a bibliográfiákkal, a szakbibliográfiák sorsával foglalkozik *Dippold Péter* tanulmánya. A hagyományos bibliográfiák számítógépes környezetben, adatbázisokban való megjelenésének speciális problémáit járja körül a kisebbségkutatási bibliográfia gyakorlati példája alapján. A szerző rámutat arra, hogyan rövidül le a kutatási folyamat a virtuális tér kínálta lehetőségek által, hogyan válik ugyanakkor az adatvadászat személytelenebbé a tudós bibliográfusi hivatás hátterbe szorulásával együtt.

A tartalmi feltárás kérdéseivel foglalkozik az 1945-től az 1970-es évekig tartó időszakra vonatkozóan *Csik Tibor* tanulmánya, nemzetközi kitekintéssel. A tartalmi reprezentációkat számba vevő eljárások mellett az emberi tudás egészére érvényes, általános rendszerező elvek keresésére is rámutat a tanulmány szerzője. Az információkeresést meghatározó tartalmi feltárások és könyvtári osztályozások történetét, a rendszerezhetőség elveit kutatja és állítja párhuzamba az élőlények tudományos osztályozásának történetével. A tartalmi feltárás témájához kapcsolódik *Dula Marina* tanulmánya is a többnyelvű teauruszok történeti kialakulásának, szabványainak és irányelveinek kutatásával. Az alfabetikus, facettás és újszerű megoldások mellett a többnyelvű teauruszok szabványával, irányelveivel foglalkozik, bemutatva az IFLA legújabb útmutatásait is a témával kapcsolatban.

A tájékoztatási tevékenység fogalmi rendszerének átalakulását elemzi *Nagy Enikő* tanulmánya, történeti előzmények szöveggörnyezetébe helyezve. A múlt mellett a jövő tájékoztatása, illetve a tájékoztatás jövője is fontos kérdés, hiszen az információk növekvő mennyisége nem könnyíti meg a könyvtárosok információszolgáltatási feladatait, a hiteles, megfelelő információk gyors elérését és szolgáltatását.

Érdekes kísérletre vállalkozik tanulmányában *Fehér Miklós*, amelyben a jogszabályok által generált változásokat elemzi a megyei könyvtárak tevékenységének alakulásában, érintve a könyvtári rendszer működését. Számba veszi a szerző a törvényi szabályozás változásait, a feladatok bővülését, majd a megyei könyvtárak beszámolóit alapján azt vizsgálja, hogy a törvényi változások milyen határfokkal épültek be a

feladatokat leíró kulcskifejezések előfordulásai alapján a tevékenységekbe. Tanulságos olvasmány lehet, nem csak megyei könyvtárosoknak.

A tudásbázisok szerepét vizsgálja *Mészáros Kornélia* tanulmánya az egyházi hivatásúak élethosszig tartó tanulásának támogatásában. Az egyházi felsőoktatási könyvtárak szerepének kulcskérdéseire keresi a választ a szerző. A tudás szerepe, a szakmai igényesség, a felsőoktatási felkészítés és a könyvtárak elválaszthatatlanul összekapcsolódnak. Ez a kapcsolat az oktatás minőségét is meghatározza. Az egyházi felsőoktatási könyvtár az egyetemnek és az egyházi közösségnek is tudásbázisa, könyvtárosai a szerző szerint generálspecialisták a teológia és a határtudományok területén.

A felsőoktatási könyvtárak tartalomgazdai szerepkörét vizsgálja *Virágos Márta* tanulmánya, *Az egyetemi bibliográfiától a tudóstérig* alcímmel. A nyílt hozzáférés és a nyitott tudomány átalakulásával a könyvtárak kutatási folyamatban való részvétele is megváltozott. A Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár digitális könyvtára, a DEA (Debreceni Egyetem Elektronikus Archívuma) fontos szerepet tölt be a tartalomszolgáltatás területein.

A határon túli magyar könyvtárak EISZ adatbázisába való bekapcsolódását mutatja be *Lencsés Ákos* írása. A folyamatosan bővülő EISZ intézményi körbe 2018 után csatlakoztak a határon túli magyar könyvtárak. Az intézményeket országok és könyvtártípusok alapján is bemutatja a szerző a 2019. májusi adatok alapján. A 26 határon túli intézmény 5000 magyar e-könyvhöz juthat hozzá állami támogatással.

Speciális, de mindenkit érintő szakterületre invitálja olvasóit *Boda Gáborné Köntös Nelli* tanulmánya, amely az élelmiszer-biztonság online információforrásaira irányítja a figyelmet. A vásárlói tudatosság fejlesztésében a könyvtáraknak is fontos szerepük lehet a hiteles források közvetítésével. A Nemzeti Élelmiszer-biztonsági Hivatal információforrásai és adatbázisai (pl. visszahívott termékek, e-számok, védjegyek, veszélyzóna stb. adatbázisa) mellett a szerző bemutatja a *Magyar Élelmiszerkönyvet*, a piackeresőket, az őstermelői adatokat és a szabványokat is. A könyvtárak hasznosságát összegzi *Tóth Máté* tanulmánya a demográfiai változók alapján. A 2017-es országos reprezentatív kérdőíves felmérés eredményei szerint a lakosság 10%-a aktív könyvtárhasználó. A szépirodalom olvasása, a tanulás támogatása, a munkahelyi és otthoni feladatok végzése mellett a könyvtárak fontos szerepet játszanak a közösségi és baráti kapcsolatok kialakításában és ápolásában is.

A könyvtár mindenkié, az esélyegyenlőség biztosítása a könyvtáraknak is feladata, a gyakorlatban azonban a könyvtárak leginkább a mozgáskorlátozottak, az érzékszervi fogyatékkal élők számára tudnak akadálymentes hozzáférést nyújtani, írja tanulmányában a szerző, *Németh Katalin*. A tanulmány az autizmusbarát könyvtárak kialakításához tár fel lehetőségeket. Az egyetemes vagy befogadó tervezés szellemében a tanulási vagy viselkedési zavarokkal küzdők számára is elérhetővé kell tenni a könyvtári tereket és szolgáltatásokat. A külföldi jó gyakorlatok mellett az Országos Idegennyelvű Könyvtár tapasztalatairól is olvashatunk.

A befogadó könyvtári terekről ír tanulmányában *Ramháb Mária*, aki a Bács-Kiskun megyei könyvtárak 2005–2019-es időszakban történt átalakításáról, korszerűsítéséről számol be. A befogadó könyvtár mindenki számára nyitott, vonzó, értékközvetítő, közösségeket építő hely. A szerző bemutatja a Kátona József Könyvtár tereinek átalakítását, változásait, valamint a megye Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerének (KSZR) megújulását, a kistélepi könyvtárak fejlesztését, területnövekedését, nyitvatartási idejének emelkedését. Az országos mintaként is szolgáló Bács-Kiskun megyei rendszer példát mutat az elmúlt 15 év fejlesztései tekintetében.

Az iskolai könyvtár mint harmadik hely című tanulmányban *Kámán Veronika* azt mutatja be, hogyan válhat bármelyik iskola könyvtára az életminőséget meghatározó színhellyé. A közkönyvtárak mellett az iskolai könyvtárak előtt is nyitva állnak azok a lehetőségek, amelyek semleges terepet, „kiegyenlítő” helyet, beszélgetési lehetőséget, nyitott hozzáférést, törzsvendégeket és jó hangulatot feltételeznek, ahol otthonosan érezhetik az olvasók magukat.

Az olaszországi torinói könyvtári hálózatra való tekintésében *Kőműves Renáta* rámutat az északi és déli tartományok közkönyvtárainak ellátottsága és működési színvonala között tapasztalható markáns különbségekre. Az északi gazdagsággal szemben délen lényegesen kevesebben és szegényesebb körülmények között működnek a könyvtárak. Az olasz könyvtártípusok mellett könyvtártudományi kézikönyveket, projekteket és Torino könyvtári hálózatát ismerhetjük meg a tanulmányból.

A technológiai fejlődés könyvtárakra gyakorolt hatásairól szól *Lengyelne Molnár Tünde* írása. A negyedik ipari forradalom következményei a munkaerőpiac átalakulásával járnak, befolyásolják a könyvtári környezetet és a humán erőforrást is. A külföldi minták mellett a magyar jó gyakorlatok is

említést kapnak a könyvtárak fizikai kialakításának szempontjai mellett.

A webarchiválásról és a crowdsourcingról, a gyűjtemények internetarchiváló tevékenységéről ír *Koszyánné Mátrai Rita*. A webarchiválás fontos folyamatában nemcsak a könyvtárak, hanem más közösségek is részt vehetnek. A tanulmány rámutat az archiválás során felmerülő leggyakoribb problémákra és javaslatokat tesz azok megoldásaira.

Filozofikus oldalról, némi szkepticizmussal közeliíti meg a virtuális közösségépítés kérdéskörét, a könyvtári tudásközvetítést a közösségi médiában *Fodor János*. A „digital dark age” kihívásai, illetve a versenytársakkal a figyelemért folytatott küzdelem a könyvtárakat arra ösztönzi, hogy több lábon álljanak, számos funkciót (közösségi tér, tanulástámogatás stb.) felvállalva. Fontos azonban, hogy megőrizze az egyedi értékeit: a gyűjteményre és a munkatársak szakértelmére épülő, hiteles, professzionális tudásközvetítő szerepet. A közösségi médiában ezt az egyedi arculatot kell megjeleníteni, mert ennek „előtérbe helyezése” biztosíthatja a könyvtár, mint sajátos, önálló intézmény fennmaradását – írja a szerző. *Archívum és könyvtár: integráció digitális alapon* címmel írt tanulmányában *Kerekes Pál* föl hívja a figyelmet az informatikai átalakulás nagy nyerteseire, az „emlékezetintézményekre”, köztük a könyvtárakra. A szövegalapú archívumok a kultúra alapintézményei, mert ezek konfigurálják és közvetítik az írásbeli műveltség hagyományait. Filozófiai kérdéseket feszeget az emlékezés, emlékezet és felejtés kérdésköre, a mediális fordulat varázstükrében felnagyítva vagy lekicsinyítve. A szerző rámutat a lehetséges torzulásokra, torzításokra is.

A felsőfokú könyvtárosképzés szerepéről szól *Eszenyiné Borbély Mária* tanulmánya a hallgatók digitáliskompetencia-állapotának fejlesztésével kapcsolatban. A digitáliskompetencia-kutatások 2017-ben

igazolták, hogy a szakirányú könyvtáros diplomával rendelkezők nagyobb arányban birtokolják ezeket a készségeket, mint az egyéb diplomások. A 2019-es kutatások szerint a végzős hallgatók digitáliskompetencia-szintje meghaladja a már dolgozó könyvtárosokét.

A Legális vagy nem legális? Jogtudatosság a könyvtáros hallgatók körében című tanulmány szerzője *Senkei-Kis Zoltán*. A kérdőíves vizsgálat az internetezési és a tartalommegosztási szokások, illetve az illegális tevékenységek morális megítélésének kérdéskörét feszegeti. A 2013-as és 2018-as felmérés eredményei hasonlóak voltak, a hallgatók nem ítélik meg negatívan a tartalommegosztást, akár illegális, akár nem. Az illegális fájlcsere a legkevésbé ítélik el, a tartalom- és fájlmeosztó oldalakat egyre gyakrabban használják.

A digitális könyvtárak és a személyes adatok védelme a témája *Tószegi Zsuzsanna* tanulmányának. A „kapuőrök” ellenőrzése nélkül napvilágot látó tömeges információk, a személyes „én-közlések” növekvő mennyisége, az online magánszférába való beavatkozás lehetősége, az elfeledtetéshez való jog érvényesítése számos kérdést vet föl a digitális világban. Az információs önrendelkezési jog megsértése, a bírósági ítéletek szaporodása a téma iránti érdeklődést egyre növeli. Megtudhatjuk a tanulmányból, mi az, ami jogszerű, és mi törvénytelen.

A tanulmánykötetben valamennyi könyvtári szakterület, könyvtártípus, és számos kapcsolódó határtudomány iránt érdeklődő olvasó talál friss információkat, új ismereteket. A szövegek újdonságtartalma közvetve megerősíti, hogy a könyvtár- és információtudomány területei szorosan kapcsolódnak egymáshoz és határterületeikhez, a kötet alcímében jelzett multifunkciós hálózatokat alkotnak, alapvető sajátosságaik egyetemesek, univerzálisak.

Prókai Margit